

УДК 336.61:342.951

DOI <https://doi.org/10.32782/yuv.v1.2023.15>**Г. Зайкіна,**кандидат економічних наук,
докторант

Науково-дослідного інституту публічного права

ПОНЯТТЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ЗАЛІЗНИЧНИМ ТРАНСПОРТОМ ЗАГАЛЬНОГО КОРИСТУВАННЯ В УКРАЇНІ

Актуальність теми. Залізничний транспорт України гостро потребує у подальшому структурного і фінансового реформування та збільшення на цій основі обсягу та якості залізничних послуг. Це пов'язано з тим, що в наш час залишається невирішеним ціла низка проблем. По-перше, Україна суттєво відстає від розвинутих країн у швидкості доставки вантажів та пасажирів, у рівні розвитку цих послуг та конкуренції. Звідси нераціональне тарифоутворення, неефективність деяких видів діяльності та низька якість послуг. По-друге, значний знос рухомого складу. До того ж технологічний рівень рухомого складу та комплектуючих до нього суттєво відстає від зарубіжних аналогів, а багато видів рухомого складу взагалі не виготовляються у країні. По-третє, не знижуються збитковість пасажирських перевезень. В їх тарифах не враховується у достатньому обсязі інвестиційна складова, що є гальмом для технічного і технологічного розвитку основної діяльності. Не до кінця подолана практика перехресного фінансування пасажирських перевезень, тобто покриття збитків за рахунок прибутків від вантажних перевезень та бюджетних асигнувань. По-четверте, в останні роки знижуються показники ліквідності та високими темпами зростає кредитний борг [7, с. 319].

Ці всі практичні проблеми пов'язані як з фінансовим регулюванням, так і внутрішньо-адміністративним, що в симбіозі формує єдиний правовий механізм управління залізничним транспортом в Україні, сутність та поняття якого вимагає нового перегляду.

Огляд останніх досліджень. Правові питання функціонування та адміністрування залізничного транспорту в Україні розкривали у своїх роботах такі вчені як І. Аксьонов, В. Бабич, Ю. Бараш, І. Булгакова, О. Дейнека, Е. Деркач, В. Дикань, Н. Колеснікова, А. Міщенко, Л. Позднякова, Р. Прокоп'єв, І. Рудяга, Д. Тимоха, та інші.

Однак, в аспекті функціонування залізничного транспорту в Україні важливий симбіоз адміністративного, господарського та фінансового права, що ускладнює цю тематику та зумовлює необхідність наукових досліджень.

Мета статті полягає в тому, щоб на основі аналізу теоретичних засад фінансового та адміністративного права, норм чинного законодавства та практики діяльності органів виконавчої влади, розкрити поняття адміністративно-правового механізму управління залізничним транспортом загального користування в Україні.

Виклад основних положень. Механізм правового регулювання немає однозначного визначення ні

в теорії держави і права, ні в межах галузевих юридичних наук. Відсутнє також єдине розуміння механізму адміністративно-правового регулювання, що пояснюється, насамперед, специфікою сфер застосування цього механізму [2, с. 43–47].

Згідно до Оксфордського тлумачного словника, поняття «механізм» може трактуватися як: сукупність рухомих частин у машині, яка виконує завдання; спосіб або система досягнення чогось; система частин живої істоти, які разом виконують певну функцію [6].

О. Скакун вказує, що механізм правового регулювання – це процес переведення нормативності права в упорядкованість суспільних відносин, здійснюваний суб'єктами правового регулювання за допомогою системи правових засобів, способів і форм з метою задоволення публічних і приватних інтересів учасників суспільних відносин, забезпечення правопорядку («належне» у праві стає «сущим», тобто норми права перетворюються на правомірну поведінку й іншу правову діяльність суб'єктів права). Ознаками механізму правового регулювання є: 1) є складовою частиною механізму соціального регулювання, впливає правовими властивостями на політичний, економічний та інші механізми соціального регулювання, переплітається з ними; 2) визначається закономірностями еволюції суспільства, рівнем розвиненості економіки, культури; 3) є складною системою, що включає комплекс правових засобів і форм, які перебувають у зв'язку і взаємодії; суб'єктів, котрі здійснюють правове регулювання чи правову діяльність; юридично значимі результати їхньої діяльності; 4) є динамічною частиною правової системи суспільства, не збігається з нею і тільки в поєднанні з механізмом правового впливу він створює цілісність у забезпеченні функціонування правової системи суспільства; 5) є процесом, що скла-

дається зі стадій, яким відповідають свої механізми дії; 6) визначає ступінь ефективності правового регулювання, відповідність поведінки учасників суспільних відносин приписам юридичних норм, їх рух до задоволення приватних і публічних інтересів; 7) має кінцевою метою встановлення правозаконності і забезпечення правопорядку в суспільстві [9, с. 297].

Як зазначає Ю. Кривицький, наявність різноманітних, досить часто протилежних поглядів дослідників на механізм правового регулювання у правознавстві є однією з проблем, які суттєво ускладнюють аналіз механізму правового регулювання як важливої юридичної категорії. Серед інших проблем учений вказує на такі: складність механізму правового регулювання як масштабної регулятивної системи, свого роду юридичної макроконструкції, що охоплює значний обсяг юридичних явищ; відсутність чітко визначених методологічних підходів до розуміння механізму правового регулювання; суперечливість поглядів теоретиків права на взаємозв'язок механізму правового регулювання і правового регулювання; складність відмежування механізму правового регулювання від таких юридичних категорій, як механізм правового впливу, механізм дії права та правова система [1, с. 24; 2, с. 43–47].

С. І. Бевз, враховуючи розуміння адміністративно-правового регулювання державного управління господарською діяльністю як одного з проявів впливу адміністративного права на суспільні відносини, що складаються в процесі реалізації функцій державного управління щодо такої системи, як господарська діяльність, надаючи їм організаційного змісту за допомогою системи адміністративно-правових засобів, вважає за можливе визначити поняття механізму адміністративно-правового регулювання державного управління господарською діяльністю. Під ним

пропонує розуміти систему адміністративно-правових засобів, за допомогою якої здійснюється цілеспрямований (з метою досягнення мети державного управління господарською діяльністю) правовий вплив на суспільні відносини, що складаються в процесі реалізації функцій державного управління щодо такої системи, як господарська діяльність [2, с. 43–47].

Під адміністративно-правовим механізмом державного регулювання в галузі авіаційного транспорту О. Брусакова розуміє нормативно визначену сукупність взаємоузгоджених і взаємозалежних компонентів, які забезпечують ефективне функціонування авіаційної галузі шляхом запровадження авіаційних правил для того, щоб можливо було задовольнити приватні та публічні інтереси, зберегти баланс останніх та надати можливість зацікавленим суб'єктам повноцінно реалізовувати закріплені в Конституції України права, свободи та законні інтереси. При цьому інструментальною складовою цього механізму виступають адміністративно-правові засоби зобов'язального характеру, які трансформуються в авіаційні правила. Саме вдале використання адміністративно-правових засобів надає можливість упорядкувати різні за правовою природою авіаційні відносини, які об'єднані спільною метою, що полягає у реалізації конституційних прав, свобод і законних інтересів, підтриманні балансу публічних і приватних інтересів та забезпеченні авіаційної безпеки тощо. Мета механізму правового регулювання – подолання перепон на шляху задоволення інтересів суб'єктів права – досягається за допомогою використання сукупності засобів, які різняться за природою та функціональним призначенням, але об'єднані в систему спільною метою [8, с. 117–122].

В. Щербак розкриває механізм кадрового забезпечення залізничної галузі, як однією з ключових підсистем її функціонування, оскільки він

справляє вагомий вплив на результати господарювання економічних суб'єктів. Зростання динамічності соціально-економічного життя, швидке старіння знань та вмінь працівників, зниження моральних якостей робочої сили, погіршення здоров'я працюючих посилюють невідповідність потреби залізничних підприємств у кадрах з їх наявним кількісним та якісним складом, що призводить до постійного зростання впливу механізму кадрового забезпечення на результати функціонування залізничної галузі. За таких умов підвищення якості роботи механізму кадрового забезпечення та підтримання її на високому рівні стає досить актуальним макроекономічним завданням. Запропонований механізм кадрового забезпечення підприємств залізничної галузі, який являє собою інтегровану систему соціальних, матеріальних та інформаційних об'єктів, які, взаємодіючи певним чином, задовольняють потребу в кадрах економічних суб'єктів галузі. Він є частиною господарського механізму галузі, оскільки сприяє взаємоузгодженню інтересів різних економічних суб'єктів та задоволенню певної сукупності особистих, суспільних та виробничих потреб. У ринковій та трансформаційній економіці механізм кадрового забезпечення складається на основі дії системи об'єктивних соціально-економічних законів за участі держави [3, с. 240].

Механізм управління інвестиційної діяльності на підприємствах залізничної галузі розкрив О. Дараган, що визначається як сукупність організаційно-економічних форм і методів, інструментів і важелів дії на інвестиційну діяльність, взаємопов'язаних в єдиний механізм, що припускає мотиваційне, правове, ресурсне і методичне забезпечення, котрий дозволяє визначити обсяг, структуру, напрями і реалізацію інвестицій з метою досягнення максимального корисного ефекту і забезпечення стабільної фінансо-

во-господарської діяльності підприємств залізничного транспорту в найближчій і подальшій перспективі. Механізм управління інвестиційною діяльністю охоплює традиційні компоненти системи управління, серед яких планування, аналіз, організація, контроль, оцінка, мотивація інвестиційної діяльності. Крім того, включає специфічні набори інструментарію залучення інвестицій, відрізняється моделями розподілу інвестиційних ресурсів, напрямками активізації інвестиційної діяльності та чинниками забезпечення інвестиційної привабливості. Даний механізм є складовою фінансово-економічного системи галузі, рушійним елементом останнього є інвестиційна галузева політика, котра сформована у відповідності із засадами розвитку економічної системи країни та реформ, що його супроводжують [4, с. 174–177].

Аналізуючи вищевказані позиції, можна сформулювати, що адміністративно-правовий механізм управління залізничним транспортом загального користування в Україні – це система адміністративно-правових, організаційних та фінансово-регуляторних інструментів, що використовуються суб'єктами забезпечення управління залізничним транспортом загального користування в Україні для визначення обсягів, напрямків та структури функціонування залізничного транспорту загального користування, забезпечення виконання правових норм та регулятивних вимог у транспортній інфраструктурі, формування стабільної та ефективної фінансово-господарської діяльності залізничних підприємств, що забезпечує суспільні потреби.

Адміністративно-правовий механізм управління залізничним транспортом загального користування в Україні спрямований на забезпечення безпеки пасажирів, підвищення якості послуг, забезпечення економічної ефективності та розвитку транспортної інфраструктури.

Актуальність статті полягає в тому, залізничний транспорт України гостро потребує у подальшому структурного і фінансового реформування та збільшення на цій основі обсягу та якості залізничних послуг. Це пов'язано з тим, що в наш час залишається невирішеним ціла низка проблем. Мета статті полягає в тому, щоб на основі аналізу теоретичних засад фінансового та адміністративного права, норм чинного законодавства та практики діяльності органів виконавчої влади, розкрити поняття адміністративно-правового механізму управління залізничним транспортом загального користування в Україні. Наголошено, що механізм управління інвестиційної діяльності на підприємствах залізничної галузі що визначається як сукупність організаційно-економічних форм і методів, інструментів і важелів дії на інвестиційну діяльність, взаємопов'язаних в єдиний механізм, що припускає мотиваційне, правове, ресурсне і методичне забезпечення, котрий дозволяє визначити обсяг, структуру, напрями і реалізацію інвестицій з метою досягнення максимального корисного ефекту і забезпечення стабільної фінансово-господарської діяльності підприємств залізничного транспорту в найближчій і подальшій перспективі. Зроблено висновок, що адміністративно-правовий механізм управління залізничним транспортом загального користування в Україні – це система адміністративно-правових, організаційних та фінансово-регуляторних інструментів, що використовуються суб'єктами забезпечення управління залізничним транспортом загального користування в Україні для визначення обсягів, напрямків та структури функціонування залізничного транспорту загального

користування, забезпечення виконання правових норм та регулятивних вимог у транспортній інфраструктурі, формування стабільної та ефективної фінансово-господарської діяльності залізничних підприємств, що забезпечує суспільні потреби. Адміністративно-правовий механізм управління залізничним транспортом загального користування в Україні спрямований на забезпечення безпеки пасажирів, підвищення якості послуг, забезпечення економічної ефективності та розвитку транспортної інфраструктури.

Ключові слова: адміністративні процедури, адміністрація, бюджет, залізничний транспорт, кредитування, методи адміністративної діяльності, стандарти, фінансовий контроль, фінансово-правові відносини, форми адміністративної діяльності.

Zaikina H. The concept of the administrative and legal mechanism of public rail transport management in Ukraine

The relevance of the article lies in the fact that the railway transport of Ukraine is in dire need of further structural and financial reform and, on this basis, an increase in the volume and quality of railway services. This is due to the fact that a number of problems remain unsolved nowadays. The purpose of the article is to reveal the concept of the administrative-legal mechanism of managing public railway transport in Ukraine based on the analysis of the theoretical foundations of financial and administrative law, the norms of current legislation and the practice of the executive authorities. It is emphasized that the mechanism of management of investment activity at enterprises of the railway industry, which is defined as a set of organizational and economic forms and methods, tools and levers of action on investment activity, interconnected

in a single mechanism, which assumes motivational, legal, resource and methodical support, which allows determine the volume, structure, directions and implementation of investments in order to achieve the maximum beneficial effect and ensure stable financial and economic activity of railway transport enterprises in the near and future perspective. It was concluded that the administrative-legal mechanism for managing public rail transport in Ukraine is a system of administrative-legal, organizational, and financial-regulatory tools used by subjects of public rail transport management in Ukraine to determine the scope, direction and structure of operation public railway transport, ensuring compliance with legal norms and regulatory requirements in the transport infrastructure, forming stable and effective financial and economic activity of railway enterprises, which provides public needs. The administrative and legal mechanism for managing public rail transport in Ukraine is aimed at ensuring the safety of passengers, improving the quality of services, ensuring economic efficiency and developing the transport infrastructure.

Key words: administrative procedures, administration, budget, railway transport, lending, methods of administrative activity, standards, financial control, financial and legal relations, forms of administrative activity.

Література:

1. Кривицький Ю.В. Теоретико-методологічні основи розуміння механізму правового регулювання. Підприємництво, господарство і право. 2009. № 10. С. 22–25.
2. Бевз С. І. Поняття та елементи механізму адміністративно-правового регулювання державного управління господарською діяльністю. Прикарпатський юридичний вісник. 2018. Вип. 4(2). С. 43–47.

3. Щербак В.М. Механізм кадрового забезпечення підприємств залізничного транспорту: тенденції та перспективи. *Право і Безпека*. 2010. № 5. С. 237–242.

4. Дараган О. Механізм управління інвестиційною діяльністю на підприємствах залізничного транспорту. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2015. № 49. С. 174–177.

5. Лазур Я.В. Поняття, сутність та елементи адміністративно-правового механізму забезпечення прав і свобод громадян у державному управлінні. *Форум права*. 2009. № 3. С. 392–398.

6. Mechanism: Oxford Learner's Dictionaries. 2020. URL: <https://>

www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/mechanism?q=mechanism

7. Криворученко О.А. Фінансовий механізм розвитку залізничного транспорту України. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2012. № 38. С. 319–321.

8. Брусакова О. Поняття та сутність механізму державного регулювання в галузі авіаційного транспорту. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 6. С. 117–122.

9. Скакун О.Ф. *Теорія права і держави*: підручник. МОН України. Київ: Правова єдність, 2009. 520 с.

